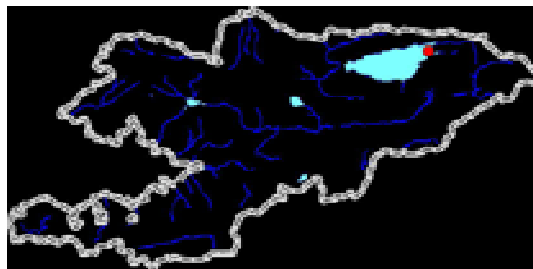
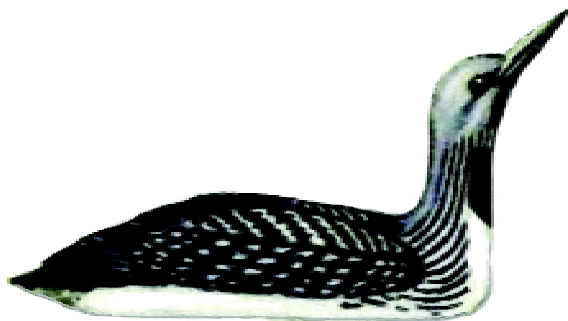

Көк өрдөк

Gavia arctica (Linnaeus, 1758)

Көк өрдөк сымалдар – *Gaviiformes* – Гагарообразные
Көк өрдөктөр – *Gaviidae* – Гагаровые

Статусу: III категория, *Critically Endangered*, CR: R. Кыргызстандын территориясында тукум курут болуунун чегинде. Номинативдүү түрчөсү кездешет. Чондугу үй өрдөгүндөй.

Жалпы жана өлкөдө таралышы. Норвегиянын, Швециянын, Финляндиянын, Германиянын, Польшанын, европалык Россиянын түндүк бөлүгүнүн ири көлмөлөрүндө тараган. Уралдан ары ареалы түштүккө карай жылат да, Батыш жана Чыгыш Сибирди камтыйт. Түндүк Казакстанда жашайт. Кыргызстанда номинативдүү түрчөсү Ысыккөлдө кездешет.

Жашаган аймактары. Ысыккөлдө Түп жана Жыргалаң булуңдарында уялайт [2]. Кышында көлдүн бардык жеринде кездешиши мүмкүн.

Саны. Азыркы учурдагы саны белгисиз, кыштоодо гана кездешип, уялабай калышы мүмкүн. Мурда 5-6 жуп уялачу [6].

Жашоо тиричилиги (жашоо циклдари). Жыныстык жактан үч жашында жетилет. Апрельдин ортосунан баштап уялайт. Адатта 2 жумуртка басат. Балык жана суудагы омурткасыздар менен азыктанат [26].

Чектөөчү факторлор. Чектеш мамлекеттердин территорияларында Жашаган аймактарынын бузулушу.

Көбөйтүү (колдо багуу). Маалымат жок.

Уюштурулган коргоо аракеттери. Ысыккөл коругунда корголот.

Коргоо үчүн зарыл аракеттер. Азыркы учурдагы популяциянын абалын аныктоо. Көк өрдөктүн топтошкон жеринде тор менен балык уулоого тыюу салуу.

Чернозобая гагара

Gavia arctica (Linnaeus, 1758)

Статус: III категория, *Critically Endangered*, CR: R. Близок к вымиранию на территории Кыргызстана. Встречается номинативный подвид. Птица размером с домашнюю утку.

Распространение общее и в стране. Распространена на крупных водоемах Норвегии, Швеции, Финляндии, Германии, Польши, северной части европейской России. За Уралом ареал опускается к югу и охватывает Западную и Восточную Сибирь. Обитает в северном Казахстане и Прибалхашье. В Кыргызстане встречается номинативный подвид на Иссык-Куле.

Места обитания. На Иссык-Куле гнездилась в Тюпском и Джергаланском заливах [2]. Зимой, может, встречаться по всему озеру.

Численность. Современная численность не известна, вероятно, в настоящее время не гнездится, встречаясь только на зимовке. Ранее гнезилось 5-6 пар [6].

Образ жизни (жизненные циклы). Половой зрелости достигает в трехлетнем возрасте. Гнездится с середины апреля. В кладке обычно 2 яйца. Питается гагара рыбой и водными беспозвоночными [26].

Лимитирующие факторы. Разрушение местообитаний на территории прилегающих государств. Гибель птиц в рыболовных сетях.

Разведение (содержание в неволе). Данных нет.

Меры охраны существующие. Охраняется в Иссыккульском заповеднике.

Меры охраны рекомендуемые. Выяснить современное состояние популяции. Запрет рыбного промысла сетями в местах концентрации.

Black-throated Loon

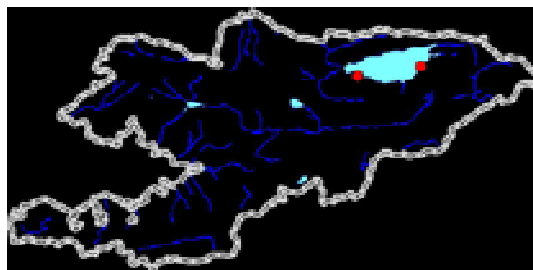
Gavia arctica (Linnaeus, 1758) *ssp. arctica* (Linnaeus, 1758)

Status: III category, *Critically Endangered*, CR: R. Breeding species in Kyrgyzstan, critically endangered from Kyrgyz ornithologists point of view. Five or six pairs bred in Tyup and Djergalan Bays of Issyk-Kul Lake in the past. No evidence of breeding nowadays is reported. Limiting factor is destruction of nesting habitats. Winters in big numbers, occurs throughout the Lake. Uses fish and water invertebrates for food. Starts nesting in April, producing 2 eggs. It is recommended to limit net fishing in the sites, where Loon's concentrations is high.

Кызгылт фламинго

Phoenicopterus ruber Linnaeus, 1758

Фламинго сымалдар – *Phoenicopteriformes* – Фламингообразные
Фламинголар – *Phoenicopteridae* – Фламинговые

Статусу: VI категория, *Nearly Threatened*, NT: R. Сейрек кездешчү, кокусунан учуп келген куш. Кыргызстанда фламинго тукумунан бир гана түрү.

Жалпы жана өлкөдө таралышы. Түштүк Европада, Африкада, Түштүк Азияда жана чыгышта Бирмага чейин. Мурунку СССРде Арал-Каспий ойдуңу, Карабогазгол кысыгы жана Казакстандын айрым көлдөрүндө. Чыгыш жана Түштүк-Батыш Каспий деңизинин жээктеринде саны көп, ошондой эле Иран жана Индияда кыштайт [2]. Кыргызстанга фламинго кокусунан учуп келип түшкөн куш. В.Н. Шнитников [27] фламинго Нарын менен Ысыккөлдө кездешет деп көрсөткөн. 1933-жылы февралда Ысыккөлдө табылган фламинго биздин коллекцияда бар, ошондой эле 1954-жылы күзүндө Кокуйкөлдө (Ысыккөлдүн түштүк-батыш жээгинде) 4 фламингонун учуп келип түшкөнү белгилүү [2]. 1998-1999-жылы кышында Балыкчы шаарынын аймагында 12 куш, 2002-2003-жылы бир фламинго болгону белгилүү [28, 29].

Жашаган аймактары. Аралдарына уялайт [4, 22].

Саны. Саны изилденген эмес. Санынын өзгөрүлүшүнүн себептери. Жашоого ылайыктуу жерлери жок.

Жашоо тиричилиги (жашоо циклдари). Кеңири жайылган, көп терең эмес, жакшы жылыган туздуу көлдөрдө уялайт. Фламингонун колониясынын түзүлүшү туруксуз, себеби ал суунун деңгээлине жана анын туздуулугуна көзкаранды. Киши жана жырткычтар баралбаган же жете албаган майда, жээктери тайыз жерлерге колониясын түзөт. Уялары чоң, конус формасында. Буларды бир гана жай пайдаланат. Кээбир учурда уя салышпайт, жумурткаларын түз эле кумга ташташат. Уясында 1-3 жумуртка. Бир айга жакын эркеги жана ургаачысы алмак-салмак басып чыгарат [22]. Фламингонун негизги жеми – майда рак сымалдуулар, моллюскалар, туздуу сууда жашоочу чымындардын личинкалары, суу өсүмдүктөрдүн уруктары. Жемин суу жана баткак менен аралаш салып, аны тумшугу менен чыпкалайт [22].

Чектөөчү факторлор. Ысыккөлдөн башка туздуу көлдөрдүн жоктугу.

Көбөйтүү (колдо багуу). Дүйнөдө көп зоопарктарда, ошондой эле мурунку СССРге кирген республикаларда багылат.

Уюштурулган коргоо аракеттери. Кыргызстандын, Казакстандын, Өзбекстандын жана Түркмөнстандын Кызыл китептерине киргизилген.

Коргоо үчүн зарыл аракеттер. Кыштоочу жана миграция жерлерине убактылуу заказниктерди уюштуруу.

Обыкновенный фламинго

Phoenicopterus ruber Linnaeus, 1758

Статус: VI категория, *Nearly Threatened*, NT: R. Единственный вид семейства фламинго. в Кыргызстане

Распространение общее и в стране. Распространен в Южной Европе, Африке, Южной Азии и на востоке до Бирмы. В бывшем СССР населял Арало-Каспийскую низменность, залив Кара Богоз-Гол и некоторые озера Казахстана. Зимует в большом числе, у восточного и юго-западного побережий Каспийского моря, а также в Иране и Индии [2]. В Кыргызстан залетает подвид *Phoenicopterus ruber roseus* Pallas, 1811. В.Н. Шнитников [27] отмечает фламинго по Нарыну и Иссык-Кулю. В наших коллекциях имеется птица, добытая в феврале 1933 г. на Иссык-Куле и отмечен залет четырех фламинго на оз. Кокуй-Куль (юго-восточное побережье Иссык-Куля) осенью 1954 г. [2]. Зимой 1998-99 гг. возле г. Балыкчи держалось 12 птиц, 2002-2003гг. – одна птица [28, 29].

Места обитания. Колонии располагаются в местах, малодоступных человеку и наземным хищникам, на островах с низкими пологими берегами [22, 4].

Численность. Численность не изучена. Причина изменения численности - нет соответствующих условий для обитания.

Образ жизни (жизненные циклы). Редкая залетная птица. Фламинго гнездится на обширных мелко, хорошо прогреваемых соленых озерах. Участки нахождения колоний фламинго непостоянны, что зависит от колебания уровня водоемов и изменения их солености. Гнезда массивные и конической формы. Такие постройки используются только одно лето. Иногда птицы не строят гнезда, откладывают яйца прямо на песок. В кладке 1-3 яйца. Насиживают их самец и самка около месяца [22]. Основной корм - мелкие ракообразные и моллюски, личинки соленоводных мух, семена водных растений. Пища захватывается, вместе с водой и илом, и процеживается через клюв [22].

Лимитирующие факторы. Отсутствие пригодных для обитания озер.

Разведение (содержание в неволе). Содержится во многих зоопарках мира, в т.ч. и в СНГ.

Меры охраны существующие. Занесена в Красную Книгу Казахстана, Кыргызстана, Туркменистана и Узбекистана.

Меры охраны рекомендуемые. Создать временные заказники в местах их пролета и зимовок. Запретить всякую охоту на них. Занести в Красную Книгу.

Greater Flamingo

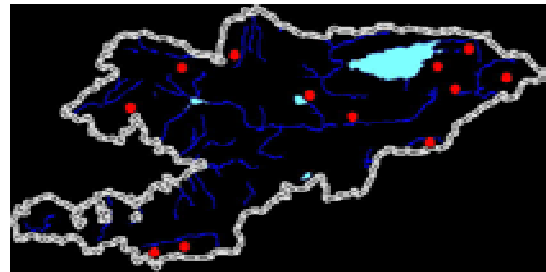
Phoenicopterus ruber Linnaeus, 1758 ssp. *roseus* Pallas, 1811

Status: VI category, *Nearly Threatened*, NT: R. Vagrant species. A few birds were observed in eastern part of Issyk-Kul Lake in 1998-1999 and 2002-2003 in winter. There were 12 birds in the first case and 1 – in the second. There is out-dated information on observing it in Naryn oblast. Greater Flamingo included into Red Books of Kyrgyzstan, Kazakhstan, Turkmenistan and Uzbekistan. It is recommended to establish mini protected areas in those sites where birds may occur.

Кара кунас

Ciconia nigra (Linnaeus, 1758)

Кунас сымалдар – *Ciconiiformes* – Аистообразные
Кунастар – *Ciconiidae* – Аистовые

Статусу: VI категория, *Near Threatened*, NT: R. КР-сынын фаунасындагы уруунун эки түрүнүн бирөө. Монотиптүү түр.

Жалпы жана өлкөдө таралышы. Бирин-серин. Локалдык популяциясы Түштүк Африкада. Пириней жарым аралынын батыш бөлүгү. Эльба өрөөнүнөн Австрия, Словения, Хорватия, Албаниядан чыгышты карай Алданга чейин; Амурдун, Приморьенин капшыты. Түндүккө карай Ленинград, Вологда жана Киров областтарына чейин, Урал өзөнү, Урал кыркаларынын аймактары жана Батыш Сибирден 61-параллелге чейин, Енисей өзөнүнөн Тунгус Подкаменный өрөөнүнө чейин, Волга өзөнү. Түштүк тарапта Албания, Болгария, Кичи Азия, Түндүк Иран жана Афганистанга чейин, Тяньшань, Алай системасынын түштүк беттери, Гоби Алтайы, Кентей, андан кийин ареалдын чеги түштүккө карай кетип, батыштагы Цинхайга чейин, андан кийин Ганьсудан түндүк Хубейге чейин [7, 45]. Кыргыз Республикасында уялоо учурунда Ысыккөлдө, Борбордук, Ички жана Батыш Тяньшанда, Памир-Алайда кездешет [2, 3, 6, 31, 32].

Жашаган аймактары. Бийик тоолуу жана токойлуу алкактагы обочолонгон суу-саздуу жайларда болушу мүнөздүү, ошондой эле жарларга жана зоолорго жакын болушат.

Саны. Маалымат өтө аз. Айрым маалыматтар боюнча КРсында 25 жупка чейин каракунастар жашаганы белгилүү [6]. 1996-жылы август-сентябрь айларында Киров суусактагычынын аймагында 20 особго чейин кунастардын жолукканы байкалган [18]. Чыгыш Ысыккөлдүн орто бийик тоолорунун саздуу шалбааларында сейрек кездешет, болгону 1км² 0,3 особь [31].

Жашоо тиричилиги (жашоо циклдари). Африкада, Түндүк Индияда, Пакистанда, Непалда кыштайт, келгин куш. Ошондой эле түштүк Кытайда, Тайванда, Түндүк Лаосто жана Вьетнамда кыштайт [2, 15, 19, 20]. Апрель-март айларында учуп келет [23]. Уялары бак-дарактан турган материалдан салынган. Кыргызстанда июнда уяда темир канат же учууга даяр балапандар табылган. Уяда 2-5 балапан, алар июлдун аягында канат кагып калышат. Сентябрь айына чейин чондору менен жаштары уялаган жерлерине жакын болушат, алардын учуп кетиши октябрь-ноябрда [2, 3, 6, 19].

Чектөөчү факторлор. Уялоого ыңгайлуу жерлерди кургатуу же аларды чарбага керектөө максатында пайдалануу. Сейрек болсо да, киши тарабынан түздөн-түз кырып жоготуу.

Көбөйтүү (колдо багуу). Европанын зоопарктарында ийгиликтүү көбөйүшү боюнча мисалдар бар. Кыргызстанда колдо багылбайт.

Уюштурулган коргоо аракеттери. Кыргызстандын Кызыл китебине киргизилген. 1948 жылдан баштап анчылыкка тыюу салынган [3].

Коргоо үчүн зарыл аракеттер. Кунастардын уялоочу жерлерин жана ага жакын жайларды чарбачылыкка пайдалануудан чыгарып, анын ордуна чакан заказниктерди түзүү. Ал жерлерди айыл өкмөтүнүн коргоочу жер фондусуна киргизүү. Эгерде мындай жерлер менчикке кирсе, анда жер ээлери менен зарылчылык жөнүндө маек жүргүзүп аларга кирешенин альтернативдүү башка жолдорун сунуш кылуу зарыл. Бүткүл уялоочу жерлерин картага түшүрүү, көбөйүшүнүн биологиясын, кышташын жана спутник антеннасынын жардамы менен көчүү жолдорун изилдөө. Уялоочу, учуп өтүүчү жана кыштоочу жерлеринде каракунасты сактоо боюнча регион аралык стратегияны иштеп чыгуу.

Черный аист

Ciconia nigra (Linnaeus, 1758)

Статус: VI категория, *Near Threatened*, NT: R. Один из двух видов рода в авифауне Кыргызской Республики. Монотипичный вид.

Распространение общее и в стране. Спорадическое. Локальная популяция в Южной Африке. От Пиренейского полуострова до Приморья. К северу до Ленинградской, Вологодской и Кировской областей, долины Подкаменной Тунгуски, бассейна Вилюя. К югу до Албании, Болгарии, Малой Азии, северного Ирана и Афганистана, южных отрогов Алайской системы, Тянь-Шаня, Гобийского Алтая, Кентея, до восточного Цинхая, далее к Ганьсу вплоть до северного Хубея [7, 45]. В Кыргызской Республике встречается на гнездовые в Прииссыккулье, Центральном, Внутреннем и Западном Тянь-Шане, на Памиро-Алае [2, 3, 6, 31, 32].

Места обитания. Предпочитает изолированные водно-болотные угодья в лесном и высокогорном поясах (преимущественно на сыртах), нередко вблизи скал и обрывов.

Численность. Сведения по численности скудны. По некоторым данным, в Кыргызской Республике обитает до 25 пар черных аистов [6]. В то же время до 20 особей наблюдались в районе Кировского водохранилища в августе-сентябре 1996 г. [18]. На заболоченных лугах среднегорья Восточного Прииссыккуля обилие 0,3 ос./кв.км [31].

Образ жизни (жизненные циклы). Перелетная птица, зимующая в Африке, Северной Индии, Пакистане, Непале, к востоку до Мьянмы, а также в южном Китае, Тайване, Северном Лаосе и Вьетнаме [2, 15, 19, 20]. Прилетает в апреле-марте [23]. В июне в гнездах аиста уже находили либо оперенных птенцов, либо подлетков. Количество птенцов колеблется от 2 до 5. Молодых, вставших на крыло, аистов уже наблюдали в конце июля. Взрослые и молодые особи кочуют около мест гнездовий до сентября месяца, отлетает черный аист в октябре-ноябре [3, 6]. Питается преимущественно мелкой рыбой, лягушками, моллюсками, реже насекомыми, грызунами и другой подходящей по размеру добычей [2, 19].

Лимитирующие факторы. Осушение пригодных для гнездования участков, их использование в хозяйственных целях. Реже – прямое истребление со стороны человека.

Разведение (содержание в неволе). Имеются примеры успешного разведения в зоопарках Европы. В Кыргызской Республике в неволе не содержится.

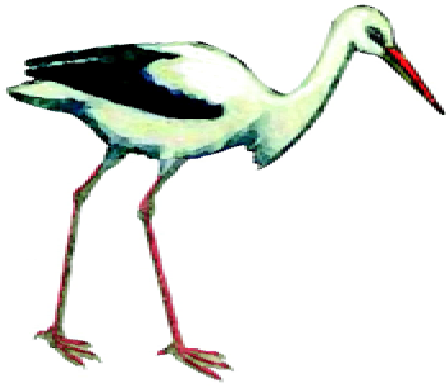
Меры охраны существующие. Вид занесен в Красную Книгу Кыргызстана [3]. Добыча на территории республики запрещена с 1948 г.

Меры охраны рекомендуемые. Следует исключить из хозяйственного использования места гнездовий аистов и прилегающих к ним кормовых угодий, создав на их основе мини заказники, включив эти земли в неприкосновенный земельный фонд айыл-окмотту. Если такие земли находятся в частной собственности, то необходимо провести разъяснительную работу с владельцами участков и предложить им альтернативные источники получения дохода. Необходимо нанести на карту все места гнездования, изучить биологию размножения, места зимовок и миграционные пути, с помощью спутниковых антенн, необходимо разработать межрегиональную стратегию сохранения черного аиста в местах гнездовья, пролета и зимовок.

Black Stork

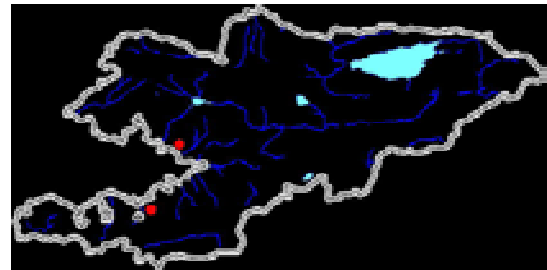
Ciconia nigra (Linnaeus, 1758)

Status: VI category, *Near Threatened*, NT: R. Monotypic species. Breeds in Issyk-Kul oblast, Central, Inner, Western Tien Shan, Pamir-Altai Mountains. Prefers wetlands in forest, subalpine and alpine belts, close to cliffs and precipices. There are up to 25 pairs breeding in Kyrgyzstan. Twenty individuals were recorded on the shore of Kirov water reservoir in Talas oblast. Black Stork is rare in wet meadows of Eastern part of Issyk-Kul Region (0.3 individuals per km²). Arrives in April-March. Nest is thick twigs platform. Lays 2-5 eggs. Fledglings are found in nests already in June. Flying juveniles are seen at the end of July. Uses small fish, frogs, mollusks, rarer – in insects, small rodents for food. Limiting factors are drainage of suitable for nesting habitats, rarer – illegal game shooting. No instances of holding it in captivity. Included in Kyrgyz Red Book, hunting is prohibited since 1948. It is recommended to create mini protected areas around nesting sites. If such land is privatized it is necessary to conduct awareness campaign and suggest to owners alternative sources of income. It is also necessary to map existing nests and develop interregional conservation strategy of the species.

Ак кунас

Ciconia ciconia (Linnaeus, 1758)

Кунас сымалдар – *Ciconiiformes* – Аистообразные
Кунастар – *Ciconiidae* – Аистовые

Статусу: IV категория, *Endangered*, EN: R. Кыргызстанда башка ареалдардай эле *Ciconia ciconie asiatica* Severtzov, 1873 түрчө жоголуп бара жаткандардын бири. Орто Азиялык эндемикалык түрчө – Евразиялык кеңири ареалду түрдүн эки түрчөсүнүн бири.

Жалпы жана өлкөдө таралышы. Орто Азия, Казакстан, Кытай (Кашкар). XX кылымдын 30-жылдары Кыргызстанда Чүй өрөөнүнүн батыш тарабында кездешчү, азыр жоголуп кеткен. Ош областынын Өзбекстан менен чектеш Фергана районунда анча көп эмес санда сакталып калган. 1971-жылы 25-26-апрелдерде ак кунастар учуп өтүшүндө. Ысыккөлдүн түштүк-батыш жээгинен кездешкен, мүмкүн бул куштар уялоочу талгар популяциясынан. 1999, 2000 жана 2004 ж. Ош-Бишкек жолдун ЛЭПтин тарабында ак кунастын жаны уя колониясы пайда болунган [3, 28, 49, 50].

Жашаган аймактары. Маданий ландшафттагы суу өрөөнүндөгү түздүк жана тоо этектери. Мурун уясынын көпчүлүгү кишинин эски конуштарында жайланышкан, азыр болсо уяларын ЛЭПтин устундарында (түркүктөрүндө) 2-3 уядан салып калышты.

Саны. Кыргызстандын чегинде акыркы 10 жыл ичинде анын уялашы жөнүндө эч маалымат жок, өтө сейрек кездешет [3]. 1999-жылы Базаркоргон суу сактагычтан алыс эмес ЛЭПтин бетон жана темир түркүктөрүндө ак кунастын 8 уясы табылган [51]. Кыргызстанда саны боюнча маалымат жок, болжол менен 10-20 жуп бар, түрчөнүн жалпы саны бүт ареал боюнча 1-2 миңден ашпайт [23].

Жашоо тиричилиги (жашоо циклдери). Бул түрчөнүн кышташы Индокытайда өтөт, акыркы жылдары анын кышташы Орто Азияда өткөнү байкалган [8]. Жазында марттын башында уя салууга келет. Уяларын тамдардын үстүнө, мечиттерге, эски дарактарга, ЛЭПтин түркүктөрүнө салат. Уясында 2-5 жумуртка, аны эркеги жана ургаачысы алмак-салмак басып чыгарат, 70-72 күн болгондо балапандары уяларынан учушат. Уядагы балапандарынын өлүү 40 %ке чейин жетет [5]. Август-сентябрда кыштаганга учуп кетет. [5,6].

Чектөөчү факторлор. Саздарды кургатуу, уялоочу жерлердин деградациясы, күрүч чектерин пахта талаалары менен алмаштыруу, азыктарынын азайышы. Айыл чарбасында уулу химикаттарды кеңири колдонуусу, ЛЭПтин түркүктөрүнө урунуп өлүшү, электриктердин эски уяларын талкалоосу, кээде кишинин түздөн-түз кол салуусу [23, 33].

Көбөйтүү (колдо багуу). Ушул түрчөнүн көбөйүшү боюнча маалымат жок, бирок алгачкы түрчөсү Европанын бир катар зоопарктарында көбөйүүдө.

Уюштурулган коргоо аракеттери. 1948-жылдан тартып Кыргызстандын бүткүл территориясында аңчылык кылууга тыюу салынган. 1952-жылдан тартып Кыргыз ССР Совет Министрлигин токтому менен бул куштарды кырууга тыюу салынган (эң жогорку жоопкерчилик түзүлгөн). 1975-жылдан тартып ак кунас республикада өзгөчө коргоого алынган түрлөрдүн тизмесине киргизилген, ал эми 1985-жылы Кыргызстандын ККине киргизилген [22, 23, 33, 34].

Коргоо үчүн зарыл аракеттер. Болгон уялоочу жерлерин таап, аларды коргоого алуу. Жергиликтүү элдердин арасына кеңири пропаганда жүргүзүү. Ак кунастын уяларын текшерүү (инвентаризациялоо) жүргүзүү, санына жана калган тукумдарынын жашашына мониторинг жарыялоо, уялоого жагымдуу жерлерди уя салуу үчүн түркүктөрдү орнотуу.

Белый аист

Ciconia ciconia (Linnaeus, 1758)

Статус: IV категория, *Endangered*, EN: R. Один из 2 видов рода, встречающихся в Кыргызстане. Обитает подвид *Ciconia ciconia asiatica* Severtzov, 1873.

Распространение общее и в стране. Средняя Азия, Казахстан, Китай (Кашгария). В Киргизии в 30-х гг. XX в. встречался в западной части Чуйской долины, сейчас исчез. Сохранился в небольшом количестве в Приферганских районах Жалал-Абадской и Ошской областей, на границе с Узбекистаном. В 1999, 2003 и 2004 гг. была найдена увеличивающаяся колония вдоль трассы Бишкек – Ош (возле с. Шамалды-Сай) [3] и в 2004 г. еще одно место гнездования в Баткенской области (28, в печати). Пролетных аистов (4 и 8) встретили 25-26 апреля 1971 года на юго-западном берегу оз. Иссык-Куль, возможно, это были птицы из Талгарской гнездовой популяции [6, 49, 50].

Места обитания. Предгорные и равнинные участки речных долин в культурном ландшафте. Прежде основная часть гнезд располагалась в старых поселениях человека, сейчас птицы освоили для этого столбы ЛЭП, на некоторых построены по 2-3 гнезда.

Численность. Чрезвычайно редок, за последние десятилетия не было сведений о гнездовании в пределах Кыргызстана [3]. Нам удалось в 1999 г. обнаружить 8 гнезд аиста недалеко от Базаркурганского водохранилища на бетонных и металлических опорах ЛЭП [51]. Данных по численности в Киргизии нет, предположительно 10-20 пар, общая численность подвида по всему ареалу не превышает 1-2 тыс. птиц [23].

Образ жизни (жизненные циклы). Зимовки этого подвида расположены в Индокитае, в последние годы отмечены случаи зимовки в пределах Средней Азии [52]. Весной на гнездовье появляется в начале марта. Гнезда устраивает на крышах домов, водонапорных башнях, мечетях, старых деревьях, столбах и опорах ЛЭП. В кладке 2-5 яиц, насиживают и самец и самка, птенцы покидают гнездо через 70-72 дня. Смертность птенцов в гнездах до 40% [53]. Отлет на зимовку в августе-сентябре. Питается амфибиями, ящерицами, змеями, мелкой рыбой, крупными насекомыми (жуки, прямокрылые и др.), паукообразными (фаланги), грызунами [53, 54].

Лимитирующие факторы. Осушение болот, деградация мест гнездования, сокращение кормовой базы из-за замены рисовых чеков хлопковыми полями и широкого применения ядохимикатов в сельском хозяйстве, гибель птиц на столбах ЛЭП и разрушение электриками старых гнезд, порой прямое преследование человеком [23, 33].

Разведение (содержание в неволе). Информации о разведении этого вида в регионе нет, тогда как номинативный подвид успешно размножается в ряде зоопарков Европы.

Меры охраны существующие. С 1948 г. запрещена охота на всей территории Киргизии. Постановлением Совета Министров Киргизской ССР установлена исковая ответственность за уничтожение этих птиц с 1952 г. С 1975 г. белый аист занесен в Список особо охраняемых видов республики, с 1985 – в Красную книгу Кыргызстана. Занесен в Красные книги Казахстана [22, 23], Узбекистана и Таджикистана [33, 34].

Меры охраны рекомендуемые. Выявление и взятие под охрану всех мест гнездовых. Широкая пропаганда необходимости охраны среди местного населения, особенно в Ошской и Жалал-Абадской областях.

White Stork

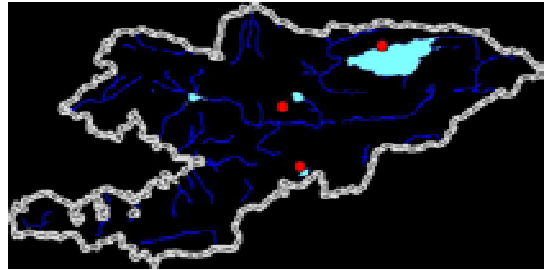
Ciconia ciconia (Linnaeus, 1758), *ssp. ciconia* (Linnaeus, 1758)

Status: IV category, *Endangered*, EN: R. Breeds in Fergana valley. Colony of 8 pairs of White Stork was found along Osh-Bishkek road nesting on electrical poles in 1999, 2003 and 2004. Another nest was found in Batken oblast. Twelve migrating birds recorded in spring of 1971 on the shore of Issyk-Kul Lake. Prefers plains and uplands in cultivated landscape. Built nests next in the villages in the past. Probably there are 10-20 breeding pairs in Kyrgyzstan. Lays 2-5 eggs, both sexes share domestic duties, juveniles leave the nest in 70-72 days. Fledglings mortality is 40%. Departs in August-September. Uses frogs, lizards, snakes, small fish, large insects, rodents for food. Limiting factors are drainage of wetlands, degradation of nesting sites, reduction of feeding opportunities because of substitution of rice fields with cotton ones, death at electrical poles, nest destruction by electricians. No data on captivity breeding in Kyrgyzstan. Included into Kyrgyz Red Book of 1985. It is recommended to protect nesting sites, increase public awareness in the south particular.

Кашыктумшуктуу кытан

Platalea leucorodia Linnaeus, 1758

Кунас сымалдар – *Ciconiiformes* – Анстообразные
Ибистер – *Threskiornithidae* – Ибисовые

Статус: VI категория, Near Threatened, NT: R. Кыргызстанда уруунун жалгыз өкүлү. *Platalea leucorodia leucorodia* Linnaeus, 1758 номинативдүү түрчөсү учуп өтөт.

Жалпы жана өлкөдө таралышы. Ареалы үзгүлтүктүү. Батыш Сахаранын түндүк жээгиндеги аралдар, Дахлак Архипелагынан түштүккө карай Баб-эль-Мандеб кысыгына чейин Кызыл деңиздин түштүк бөлүгүндөгү аралдар. Евразияда Гвадалквивиранын чаты, Гибралтардын жээги, Рейндин чаты жана Чыгыш Австриядан, мурунку Югославия, Албания республикаларынан чыгышты көздөй Түштүк Приморьеге, түндүк-чыгыш Кытайдын борбордук бөлүгүнө, Хуанхэ өрөөнүнө, төмөнкү Брахмапутра өрөөнүнө жана Ганга чатына чейин, Пакистан, Бангладеш, Мьянма. Түндүктөн Австрияга, Венгрияга, Днестрдин ылдый жагына, Днепрдин ылдый жагына, Азов деңизинин түндүк жээгине, Волга-Урал дарыя арасында Чоң жана Кичи Узенге же болжол менен 50-параллелге чейин, Илектин төмөнкү бөлүгүнө, түндүк Казахстанда 53-параллелге, чыгышты көздөй Кургальджинге, Зайсанга, Абакандын чатына, Тувага, Даур талаасына, Зеянын төмөн бөлүгүнө чейин, Амур өрөөнүндө Уссуринин чатына, Ханка көлүнө чейин [7, 19]. Кыргызстанда *Platalea leucorodia leucorodia* Linnaeus, 1758 кээде учуп өтүүдө жана кыштоодо Чүй өрөөнүндө, Ысыккөл ойдуңунда жана Ички Тянь-Шандын сырт көлдөрүндө кездешет. Өткөн кылымдын ортосунда, балким, Ысыккөлдүн батышында уялоочу, бирок азыркы учурда уялоого жарактуу аймактар кургатылган [2, 6].

Жашаган аймактары. Суу жана саздак жерлер, көбүнчө дарыялардын төмөнкү агымдары, чополуу жээктүү көлмөлөрдү артыксынтат.

Саны. Системдүү маалымат жок.

Жашоо тиричилиги (жашоо циклдари). Тайыз жерлерде эртең мененки жана кечки сааттарда мойнун созуп активдүү азыктанат. Ылдыйкы мандибуласы менен суунун түбүнөн чопону сузуп алат да, башын тараптан тарапка чайкап чопону тумшугунда чыпкалайт. Көнөкбаштар, моллюскалар, бакалар, суу курт-кумурскалары, кээде өсүмдүктөр менен азыктанат. Учүшү жай салмактуу, канат кагуусу бир калыпта, адатта үйүр V түрүндө же диагональдуу түз сызык түрүндө учат. Канаттуунун чыгарган добушу - анда-санда акырын коркулдоо жана тумшугу менен такылдатуу. Чоң уясын бактарга башка кунас сымалдардын арасында бутактардан салат. Кызыл-күрөң темгилдүү 4 ак жумуртка тууйт.

Чектөөчү факторлор. Уялоого жана эс алууга жарактуу аймактарды айыл-чарбалык керектөөлөр үчүн кургатуу, кээде - легалсыз атуу.

Көбөйтүү (колдо багуу). Колдо багылбайт.

Уюштурулган коргоо аракеттери. Кыргызстанда коргоо үчүн атайын чаралар жүргүзүлгөн эмес.

Коргоо үчүн зарыл аракеттер. Кашыктумшуктуу кытандын уялоосуна жана эс алуусуна ылайыктуу суу жана саздак жерлерди кургатууга жана жакын жердеги бактарды кыйууга тыйуу салуу.

Колпица

Platalea leucorodia Linnaeus, 1758

Статус: VI категория, *Near Threatened*, NT: R. Единственный представитель рода в Кыргызстане. Пролетает номинативный подви́д *Platalea leucorodia leucorodia* Linnaeus, 1758.

Распространение общее и в стране. Ареал прерывист. Острова у северного побережья Западной Сахары, острова южной части Красного моря от Архипелага Дахлак к югу до Баб-эль-Мандебского пролива. В Евразии дельта Гвадалквивира, побережье Гибралтара, дельта Рейна и от восточной Австрии, республик бывшей Югославии, Албании к востоку до Южного Приморья, центральной части северо-восточного Китая, долины Хуанхэ, долины нижней Брахмапутры и дельты Ганга, Пакистан, Бангладеш, Мьянма. К северу до Австрии, Венгрии, низовьев Днестра, низовьев Днепра, северного побережья Азовского моря, в Волжско-Уральском междуречье до низовьев Большого и Малого Узень или примерно до 50-й параллели, до низовьев Илека, в северном Казахстане до 53-й параллели, восточнее до Кургальджина, Зайсана, устья Абакана, Тувы, Даурской степи, низовьев Зеи, в долине Амура до устья Уссури, до оз. Ханка [7, 19]. В Кыргызстане изредка встречается *P.l. leucorodia* Linnaeus, 1758 на пролете и на зимовке в Чуйской долине, Иссыккульской котловине и сыртовых озерах Внутреннего Тянь-Шаня. В середине прошлого столетия, возможно, гнездилась в Западном Прииссыкулье, но ныне пригодные для гнездования местообитания осушены [2, 6].

Места обитания. Водно-болотные угодья, преимущественно в нижних течениях рек, предпочитает водоемы с илистыми берегами.

Численность. Систематических сведений нет.

Образ жизни (жизненные циклы). Активно кормится в утренние и вечерние часы на мелководье, с вытянутыми шеями. Черпает нижней мандибулой ил со дна, затем поводя головой из стороны в сторону в виде полукруга, процеживает ил в клюве. Кормится головастиками, моллюсками, лягушками, водными насекомыми, реже растительной пищей. Полет плавный, взмахи крыльев равномерные, стоя обычно летит в V образной форме, либо диагональной прямой. Низкое похрюкивание, либо пощелкивание клювом – единственные звуки, издаваемые птицей. Строит массивные гнезда из веток на деревьях, среди других аистообразных. Откладывает 4 белых яйца, с красно-коричневыми крапинками.

Лимитирующие факторы. Осушение пригодных для гнездования и отдыха местообитаний для сельскохозяйственных нужд. Реже – нелегальный отстрел.

Разведение (содержание в неволе). В неволе не содержится.

Меры охраны существующие. В Кыргызстане специальные меры по охране не предпринимались.

Меры охраны рекомендуемые. Запретить практику осушения пригодных для гнездования и отдыха колпицы водно-болотных угодий и вырубку близлежащих деревьев.

Eurasian Spoonbill

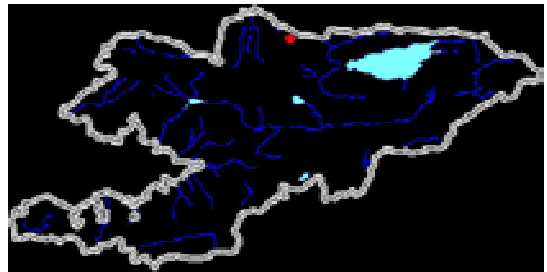
Platalea leucorodia Linnaeus, 1758, *ssp. leucorodia* Linnaeus, 1758

Status: VI category, *Near Threatened*, NT: R. Rare migrant and wintering bird in Chu Valley, Issyk-Kul Region, highland lakes of Inner Tien Shan. Probably nested in the past in the western part of Issyk-Kul Lake, because there was registration of adults with fledglings in one of the bays. Nowadays those habitats are drained and cultivated, Spoonbill has not been seen around. Current numbers are unknown. In all occasions only single birds were observed. Usually flocks fly in V-formation or in diagonal single lines. Uses tadpoles, frogs, mollusks, water insects and vegetable matter for food. Builds massive stick nests on trees together with other heronry. Lays 4 white eggs, spotted with deep reddish brown.

Кызгылт бирказан

Pelecanus onocrotalus Linnaeus, 1758

Бирказан сымалдар – *Pelecaniformes* – Веслоногие

Бирказандар – *Pelecanidae* – Пеликановые

Статусу: VI категория, *Near Threatened*, NT: R. Монотиптүү түр. Евразиянын фаунасында уруунун эки түрүнүн бирөө.

Жалпы жана өлкөдө таралышы. Экватордук Африка, Жер Ортолук деңиз, Дунайдын дельтасы, Индияга чейин, Жакынкы чыгыштагы өлкөлөр, Казакстан. Кыргызстанда күзгү өтүү мезгилинде кездешкен [21, 22, 23], кээде кыштайт [41].

Жашаган аймактары. Калың камыштуу чоң көлмөлөр.

Саны. Учуп өтүү мезгилде бирин-серин куштар жолуккан.

Жашоо тиричилиги (жашоо циклдари). Бир нече миң жупту түзүшүп чоң колониялар менен уялашат. Уяларын аралчаларга, камыштардын сынып жапырылып калган жерлерине салышат. Уясында 1-3 жумуртка, аны 33-39 күн басып чыгарат. Балыктар менен азыктанат.

Чектөөчү факторлор. Учуп өтүүдө эс алууга керектүү чоң көлмөлөрдүн аздыгы. Дарыялардын гидрологиялык режиминин өзгөрүлүшүнөн, химиялык булганычтан, камыштардын өрттөнүшүнөн, балыктардын запасынын азайышы жашаган жерлеринин бузулушуна алып келет, ошондой эле браконьерлик.

Көбөйтүү (колдо багуу). Маалымат жок, бирок көптөгөн зоопарктарда багылат.

Уюштурулган коргоо аракеттери. 1985-жылы Кыргызстандын Кызыл китебине [3], ошондой эле Казакстандын, Өзбекстандын жана Түркмөнстандын Кызыл китептерине киргизилген.

Коргоо үчүн зарыл аракеттер. Сезондук заказниктерди жана Борбордук орнитологиялык территорияларды уюштуруу.

Розовый пеликан*Pelecanus onocrotalus* Linnaeus, 1758

Статус: VI категория, *Near Threatened*, NT: R. Один из 2 видов рода, изредка мигрирующих через территорию Кыргызстана. Монотипичный вид.

Распространение общее и в стране. Экваториальная Африка, Средиземноморье, дельта Дуная, страны Ближнего Востока до Индии, Казахстан. В Киргизии встречался на осеннем пролете в Чуйской долине [2, 22, 23], иногда зимует [41].

Места обитания. Крупные водоемы с густыми зарослями тростников.

Численность. На пролете встречались одиночные птицы.

Образ жизни (жизненные циклы). Гнездится большими колониями, порой до нескольких тысяч пар. Гнезда устраивает на заламах тростника, на островах. В гнезде 1-3 яйца, инкубация 33-39 дней. Питается рыбой.

Лимитирующие факторы. На пролете недостаток крупных водоемов для отдыха. В местах обитания деградация мест обитания из-за изменения гидрологического режима рек, химического загрязнения, выжигания тростников, сокращение рыбных запасов, браконьерство.

Разведение (содержание в неволе). Информации нет, хотя содержится во многих зоопарках.

Меры охраны существующие. В 1985 г. [3] пеликан занесен в Красную книгу Кыргызстана, а также внесен в Красные книги Казахстана, Узбекистана и Туркмении.

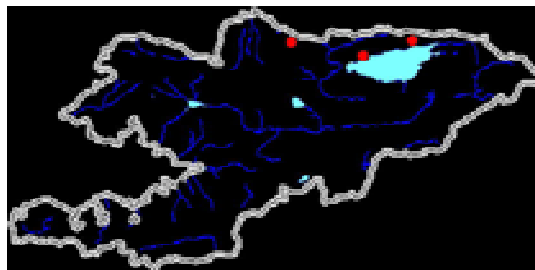
Меры охраны рекомендуемые. Создание сезонных заказников и ключевых орнитологических территорий.

Great White Pelican*Pelecanus onocrotalus* Linnaeus, 1758

Status: VI category, *Near Threatened*, NT: R. Monotypic species. Rare migrating bird in Chu valley in autumns sometimes winters. Single birds are usually seen. Breeds in colonies, lays 1-3 eggs, incubation period is 33-39 days, uses fish for food. Limiting factor are lack of large ponds with fish for roosting, degradation of habitats because of the hydrological regime change of rivers, poaching, reeds burning, chemical contamination, reduction of fish quantity. Included into Kyrgyz, Kazakh, Uzbekistan, and Turkmenistan Red Books.

Тармал бирказан *Pelecanus crispus* Bruch, 1832

Бирказан сымалдар – *Pelecaniformes* – Веслоногие
Бирказандар – *Pelecanidae* – Пеликановые

Статусу: *V категория, Vulnerable, VU, A2c+3c*. Монотиптүү түр. Евразиянын территориясында эки түрдүн бири.

Жалпы жана өлкөдө таралышы. Монголиянын, Шинжаңдын, Батыш Сибирдин, Казакстандын, Кичи Азиянын көлмөлөрү, Түштүк Европанын жээктери [22, 23]. Кыргызстанда жазгы жана күзгү келгин кезинде Чүй өрөөнүндө жана Ысыккөлдө (Григорьевка айылынын жанында Акбулуңда жана көлдүн батыш жагы) кездешет [2, 6].

Жашаган аймактары. Бадалдуу, камыштуу, балыктарга бай жасалма жана табигый көлмөлөрдө өткүл мезгилинде учурайт.

Саны. 2-3 куштан учурайт. Эки жолку кездешүүдө 6-7 куш. Келгин учурунда жалпы саны белгисиз.

Жашоо тиричилиги (жашоо циклдари). Келгин куш. Аралчаларда уялайт, кээде кызгылт бирказан менен бирге болот. Марттын аягында – апрелдин башында 2-3 жумуртка тууйт, аны 40 күн басат. Балык менен азыктанат. Кара карга, күмүш чардактар уяларын бузушат.

Чектөөчү факторлор. Келгин кезинде балыктарга жарды, жашынуучу көлмөлөр аз. Көлмөлөрдүн гидрологиялык режими өзгөрүлүшү менен байланыштуу жашаган же уялоочу жеринин өзгөрүлүшү, аларды чарбага пайдалануу, уу химикаттарды колдонуу [3].

Көбөйтүү (колдо багуу). Маалымат жок, бирок көптөгөн зоопарктарда багылат.

Уюштурулган коргоо аракеттери. 1985-жылы Кыргызстандын Кызыл китебине киргизилген [3].

Коргоо үчүн зарыл аракеттер. Сезондук заказниктерди жана келгин мезгилинде эс алуучу жайлары катары Борбордук орнитологиялык территорияларды (БОТ) уюштуруу.

Кудрявый пеликан*Pelecanus crispus* Bruch, 1832

Статус: *V* категория, *Vulnerable*, *VU*, *A2c+3c*. Один из 2 видов рода, изредка мигрирующих через территорию Кыргызстана. Монотипичный вид.

Распространение общее и в стране. Водоемы Монголии, Синьцзяня, Западной Сибири, Казахстана, Малой Азии, побережье Южной Европы [22, 23]. В Киргизии встречается на весеннем и осеннем пролете в Чуйской долине и на Иссык-Куле (встречены возле с. Григорьевка, Ак-Булуни и в западной части озера) [2, 6].

Места обитания. Во время пролета держится на естественных и искусственных зарыбленных водоемах с зарослями тростника, кустарников.

Численность. Встречается по 2-3 птицы, две встречи по 6 и 7 птиц. Общая численность на пролете неизвестна. Одного молодого кудрявого пеликана наблюдали в декабре 2003 г. на водоеме близ Бишкека [40].

Образ жизни (жизненные циклы). Пролетная птица. Гнездится на островах, заломах тростника, иногда вместе с розовым пеликаном. Кладка из 2-3 яиц в конце марта - начале апреля, время насиживания 40 дней. Питается рыбой.

Лимитирующие факторы. На пролете недостаток зарыбленных и имеющих укрытие водоемов. В местах гнездования – деградация мест обитания в связи с изменением гидрологического режима водоемов, их хозяйственным использованием, применением ядохимикатов. Враги – черная ворона и серебристая чайка, разоряющие гнезда.

Разведение (содержание в неволе). Сведений нет, хотя содержится во многих зоопарках.

Меры охраны существующие. В 1985 г. [3] кудрявый пеликан занесен в Красную книгу Киргизии, включен также в Красные книги Казахстана и Туркмении.

Меры охраны рекомендуемые. Создание сезонных заказников и ключевых орнитологических территорий в местах отдыха на пролете.

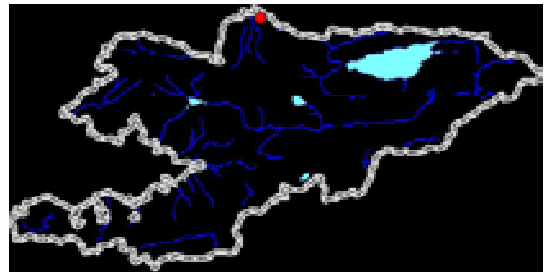
Dalmatian Pelican*Pelecanus crispus* Bruch, 1832

Status: *V* category, *Vulnerable*, *VU*, *A2c+3c*. Monotypic species. Rare migrant bird in Chui valley and Issyk-Kul region. Usually in small parties. Builds nests in small islands, lays 2-3 eggs in March-April, incubation period is 40 days. Limiting factors are lack of large ponds with fishes and remote sites for roosting. Enemies – Carrion Crow and Yellow-legged Gull, which hunt after eggs and chicks. It is proposed to establish key ornithological sites in the wetlands, which are convenient for roosting of the species.

Кидик караказ

Phalacrocorax pygmaeus (Pallas, 1773)

Бирказан сымалдар – *Pelecaniformes* – Веслоногие
Караказ – *Phalacrocoracidae* – Баклановые

Статусу: VI категория, *Near Threatened*. Кыргыз Республикасынын фаунасында уруунун 2 өкүлүнүн бири. Монотиптүү түр.

Жалпы жана өлкөдө таралышы. Алжирдин түндүк-чыгыш жээги, Грециянын, Болгариянын, Румыниянын, мурунку Югославиянын, Албаниянын жээктери жана дарыя бассейндери, Крымдын, Азов деңизинин жээги, Каспий деңизи жана ага куйган дарыялардын ылдый бөлүгү, Арал деңизи, Сырдарыянын өрөөнүнөн жогору карай Чилиге чейин жана ага байланыштуу көл системалары, божомол боюнча Теджен жана Түркмөн, Мургаб өрөөндөрү, Кичи Азия, Кавказ тышынын көл жана дарыя системалары, түштүккө карай Иракка, Түндүк-Батыш Иранга, Индия, Бангладеш, Пакистан, Шри Ланка, Мьянмага чейин [7, 19]. Кыргыз Республикасында көпчүлүк учурда Чүй өрөөнүндө учуп өтүү учурунда кездешет [60].

Жашаган аймактары. Балыкка бай суулуу, саздак жерлер.

Саны. Акыркы учурга чейин түр кокусунан учуп кирүүчү катары эсептелип келген, бир гана экземпляр Миланфан айылынын жанында Чүй дарыясынын боюнда табылган [2]. Беш канаттуудан турган кидик караказдардын топчосу 2005-жылдын жазында белгиленген. Караказдар Бишкектен алыс эмес жайгашкан көлмөнүн кумдуу жээгинде каткырык акчардактардын арасында отурушкан [61]. Касыбеков Э.Ш. жана Остащенко А.Н. 2005-жылдын 22-октябрында Чүй дарыясынын жайылмасы боюнча Жаңыжер айылынын тегерегинде байкоо жүргүзүшкөн. Кечке маал дарыянын агымы боюнча ылдый карай 5-40 канаттуудан турган топчолор менен 200дөй кидик караказдар учуп өтүшкөн. А.Н. Остащенкоунун маалыматына караганда ушул жерден мындан эки жума мурун 300гө жакын караказдардын учуп өткөнүн байкаган.

Жашоо тиричилиги (жашоо циклдари). Миграциялоочу түр. Сууга чумкуп, өзү кармаган балык менен азыктанат. Кээде кидик караказдардын топтору бирказандар сымал коллективдүү аң уулоону уюштурушат. Жайылган канаттарын кургатып, жээкте көп отурат. Уясын чырпыктардан чоң эмес платформа түрүндө дарактарда салат да, кунастардан жана кытандардан алыс эмес жайгашат. 4-5 көгүлтүр-жашыл түстөгү жумурткаларды басат [19].

Чектөөчү факторлор. Дарыяларда жана көлмөлөрдө балыктын азайышы. Кээде киши тарабынан кырылуусу.

Көбөйтүү (колдо багуу). Кыргыз Республикасында колдо багылбайт.

Уюштурулган коргоо аракеттери. Республикада атайын коргоо чаралары жок. Түр IUCNдин Кызыл Китебине 6-категориясына *Near Threatened* киргизилген.

Коргоо үчүн зарыл аракеттер. Бул түрдүн азыктануусуна жана эс алуусуна ылайыктуу жерлерди коргоо зарыл.

Малый баклан

Phalacrocorax pygmaeus (Pallas, 1773)

Статус: VI категория, *Near Threatened*. Один из 2 представителей рода в фауне Кыргызской Республики. Монотипичный вид.

Распространение общее и в стране. Северо-восточное побережье Алжира, побережья и речные бассейны республик бывшей Югославии, Албании, Греции, Болгарии, Румынии, побережья Крыма, Азовского моря, Каспийское море и низовья впадающих в него рек, Аральское море, долина Сырдарьи вверх до Чили и связанные с ней озерные системы, предположительно долины Теджена и туркменского Мургаба, Малая Азия, озерные и речные системы Закавказья к югу до Ирака и северно-западного Ирана, Индия, Бангладеш, Пакистан, Шри Ланка, Мьянма [7, 19]. В Кыргызской Республике встречается на пролете преимущественно в Чуйской долине [60], в Западном Прииссыкулье возможно и гнездование.

Места обитания. Водно-болотные угодья, богатые рыбой.

Численность. До последнего времени вид считался залетным, за все время наблюдений был добыт только один экземпляр по р. Чу вблизи с. Милянфан [2]. Первая стайка малых бакланов, состоявших из 5 птиц, была отмечена весной 2005 года. Бакланы отдыхали на песчаной отмели одного из прудов недалеко от г. Бишкек по соседству с хохотуньями [61]. В окр. с. Джанги-Джер в общей сложности порядка 200 малых бакланов пролетели мимо места наблюдения, малыми стайками по 5-40 голов в каждой, вдоль русла реки вниз по течению. По сообщению Остащенко А.Н., он двумя неделями раньше наблюдал около 300 птиц, пролетающих мимо этого же места наблюдения. 10 января 2006 г. Касыбеков Э.Ш. и Жусупбаева А. наблюдали 2 малых бакланов на прудах близ г. Бишкек.

Образ жизни (жизненные циклы). Мигрирующий и зимующий вид. Кормится исключительно рыбой, которую отлавливает, ныряя и плавая под водой. Иногда стайка малых бакланов организует коллективную охоту, как пеликаны. Часто сидит на берегу, высушивая распростертые крылья. Гнезда строит из прутьев, в виде небольшой платформы на деревьях, по соседству с цаплями и аистами. Насиживает 4-5 голубовато-зеленого цвета яиц с белесой поверхностью [19].

Лимитирующие факторы. Сокращение рыбных запасов на реках и водоемах. Реже – прямое истребление со стороны человека.

Разведение (содержание в неволе). В Кыргызской Республике в неволе не содержится.

Меры охраны существующие. Специальных мер охраны в республике нет. Вид занесен в Красную Книгу IUCN в 6 категорию *Near Threatened*.

Меры охраны рекомендуемые. Необходимо осуществлять охрану мест, пригодных для кормежки и отдыха.

Pygmy Cormorant

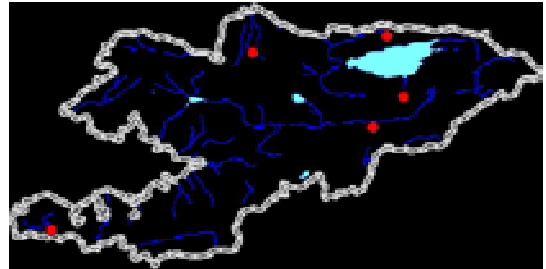
Phalacrocorax pygmaeus (Pallas, 1773)

Status: VI category, *Near Threatened*. Monotypic species. Migrating bird, predominantly, in Chui Valley. Prefers wetlands, lives exclusively using fish for food. Till recent time the species was considered as vagrant. But recent attempts of Kyrgyz ornithologists proved that Pygmy Cormorant is common migrating bird in Chui valley. However, the data on numbers is not systematic. The first 5 birds were seen in spring 2005 roosting together with Yellow-legged Gulls on pond shore near Bishkek. In autumn 2005 special trip was undertaken to Chu River near Djangi-Djer village. Several flocks ranging from 5 to 40 Pygmy Cormorants were observed in the evening hours, flying along the river course downwards. Altogether there were 200 birds observed. Two weeks earlier another group consisting of 300 birds was seen at the same site. Builds nest out of twigs in trees in mixed colonies with egrets, storks. Lays 4-5 eggs. Limiting factors are reduction of fish numbers in the lakes and ponds, rarer – direct killing by fishermen. Not kept in captivity and no special protection actions are undertaken so far. It is recommended to protect sites suitable for feeding and roosting.

Науманндын күйкөсү

Falco naumanni Fleischner, 1818

Шумкар сымалдар – **Falconiformes** – Соколообразные
Шумкарлар – **Falconiformes** – Соколообразные

Статусу: *V категория. Vulnerable, VU, C1.* Кыргыз Республикасынын авифаунасында уруунун он түрүнүн бири. Монотиптүү түр.

Жалпы жана өлкөдө таралышы. Түндүк-Батыш Африка Мароккодон чыгышты көздөй Туниске чейин, түштүктөн Бийик Атласка жана Тунистин орто бөлүгүнө чейин. Пиреней жарым аралынын түштүк бөлүгү жана Франциянын, түштүк Австриянын, Италиянын түштүк жарымынын жээктеринен чыгышты карай батыш Саянга, Танну-Олго, Хангайга, Хубей провинциясына чейин. Россия Федерациясынын европалык бөлүгүндө 49-параллелге чейин, Волганын өрөөнүндө 52-параллелге чейин, батыш Сибирде 55-параллелге, Красноярска чейин. Түштүктөн Жер Ортолук деңиздин жээктерине, Кичи Азияга, ортону Иран, Түндүк Афганистанга чейин. Хубей провинциясынын түндүк бөлүгүндө уялайт [7, 15]. Кыргыз Республикасында деңиз деңгээлинен 2500 м бийиктикке чейин, көпчүлүк учурда түштүк-батыш тарапта Фергана өрөөнүндө Арсланбаптын тегерегинде кездешет. Жайында Каркырада, Нарындын жайылмасында жана Ысыккөл ойдуңунда катталган [2, 31, 42].

Жашаган аймактары. Дарыялардын жайылмасында, тоолордун жантаймасында дарактуу жана бадалдуу жапыз жана орто тоо тилкесин артык көрөт. Маданий ландшафттарда да кездешет.

Саны. Саны боюнча маалымат абдан аз. Ысыккөл ойдуңунун карагай токойлорунда Науманндын күйкөсүнүн саны 1 км²де 0,03 особду гана түзөт. 1992-жылдын 22-августунда эки жаш канаттуу Боом капчыгайында байкалган [31, 42].

Жашоо тиричилиги (жашоо циклдари). Уялоо биологиясы боюнча маалымат жок. 1992-жылдын 22-августунда жаңы учуп чыккан эки Науманндын күйкөсү ЛЭПтин зым өткөргүчтөрүндө отургандыгы байкалган [42]. Чычкан сымал келүүчүлөр, кескелдириктер, ири курт-кумурскалар, айрыкча коңуздар менен азыктанат.

Чектөөчү факторлор. Мыйзамсыз атуу, уяларын бузуу. Симпатрия аймактарында күйкө менен конкуренттүү карым-катнашта турушу мүмкүн.

Көбөйтүү (колдо багуу). Ишеничтүү маалымат жок.

Уюштурулган коргоо аракеттери. Коргоо боюнча атайын чаралар каралган эмес.

Коргоо үчүн зарыл аракеттер. Уялоо жерлерин кичи заказниктерди түзүү аркылуу коргоо жана мындай аймактарды иштетилүүчү жерлердин катарынан чыгаруу. Жергиликтүү жашоочулардын арасында бул түрдү аныктоо жана коргоо боюнча түшүндүрүү иш-аракеттерин жүргүзүү. Республикада уялоо жерлерин иликтөө, табылган уяларды картага түшүрүү, бул түрдүн санынын ар бир жылдык динамикасынын мониторингин жүргүзүү, тиричилик өзгөчөлүктөрүн изилдөө зарыл.

Степная пустельга

Falco naumanni Fleisch, 1818

Статус: *V* категория, *Vulnerable*, *VU*, *C1*. Один из десяти видов рода в авифауне Кыргызской Республики. Монотипичный вид.

Распространение общее и в стране. Северо-Западная Африка от Марокко к востоку до Туниса, к югу до Высокого Атласа и средней части Туниса. Южная часть Пиренейского полуострова и от средиземноморского побережья Франции, южной Австрии и южной половины Италии к востоку до западного Саяна, Танну-Ола, Хангая, провинции Хубэй. В европейской части Российской Федерации до 49-й параллели, в долине Волги – до 52-й параллели, в западной Сибири – до 55-й, до района Красноярск. К югу до побережья Средиземного моря, Малой Азии, среднего Ирана, северного Афганистана. Гнездится в северной части провинции Хубэй [7, 15]. В Кыргызской Республике встречается на высотах до 2500 м н.у.м., чаще на юго-западе в районе Арстанбапа Ферганской долины, отмечались летом на Каркыре и в пойме Нарына и в Иссыккульской котловине [2, 31, 42].

Места обитания. Предпочитает низко- и среднегорные пояса, с древесной и кустарниковой растительностью в поймах рек, на горных склонах, не избегает культурные ландшафты.

Численность. Сведения по численности весьма скудны. В еловых лесах Иссыккульской котловины обилие степной пустельги достигает 0,03 особи на квадратный километр. Две молодые птицы были отмечены на телеграфном столбе в Боомском ущелье 22 августа 1992 г. [31, 42].

Образ жизни (жизненные циклы). Сведений по гнездовой биологии не имеются. Два слетка наблюдались 22 августа 1992 г. сидящими на проводах ЛЭП [42]. Питается мышевидными грызунами, ящерицами, крупными насекомыми, в частности жуками.

Лимитирующие факторы. Разорение гнезд, незаконный отстрел. Возможны конкурентные взаимоотношения с обыкновенной пустельгой в зонах симпатрии.

Разведение (содержание в неволе). Достоверных сведений не имеется.

Меры охраны существующие. Специальных мер охраны не предусматривалось.

Меры охраны рекомендуемые. Необходимо осуществлять охрану мест гнездовий путем создания заказников и вывода таких урочищ из активного землепользования. Проводить информационную кампанию среди местных жителей по вопросам определения данного вида и его защиты. Следует выявить места гнездования в республике, нанести на карту выявленные гнезда, проводить мониторинг ежегодной динамики численности данного вида, изучать особенности образа жизни степной пустельги.

Lesser Kestrel

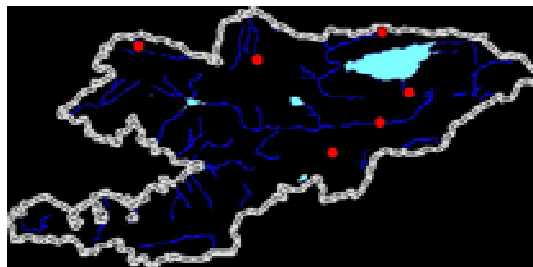
Falco naumanni Fleisch, 1818

Status: *V* category, *Vulnerable*, *VU*, *C1*. Monotypic species. Breeds in Tien-Shan Mountains in lowlands up to 2,500 m (8,200 feet) above sea level, more frequently in Fergana Valley in the south of the country near Arstanbap location. Data on numbers are very scarce. The density of the Lesser Kestrel is 0.03 individuals per square km in spruce forests of Issyk-Kul Region. No information on breeding biology is available. Uses rodents, lizards, large insects, f.e. beetles for food. Limiting factors are disturbance during nesting, poaching. Competition with Common Kestrel in sympatric zones is possible. It is recommended to create mini protected areas next to identified Lesser Kestrel's nests, conduct public awareness campaigns.

Ителги

Falco cherrug J.E. Gray, 1834

Шумкар сымалдар – **Falconiformes** – Соколообразные

Шумкарлар – **Falconiformes** – Соколообразные

Статусу: IV категория, *Endangered*, EN, A2bcd+3bcd. Акыркы 5 жылда Кыргызстанда анын саны тез кыскарып кетти, жоголуп кетүү коркунучу туулду. Кыргызстандын фаунасында бир уруунун 10 түрдүн бир түрү. Миграция учурунда жана кышында номинативдүү түрчөсү *F. c. cherrug* Gray, 1834 кездешүүдө; *F.c. milvipes* Jerdon, 1871, *F.c. coatsi* Dementiev, 1945, *F.c. hendersoni* Hume, 1871 түрчөлөр ар бир сезондо кездешүүгө мүмкүн [35, 36].

Жалпы жана өлкөдө таралышы. Евразиянын токойлуу талаа, талаа жана чөл зонасынан тартып батыштан чыгышка карай Дунайдан Чоң Хинганга чейин. Түндүк Африка [37]. Кыргызстандын тоолуу гана жерлерине уялайт, деңиз деңгээлинен 1300-1500 м бийиктиктен тартып 3000 м бийикке чейин. Аңчылык кылуу мезгилинде ал жогорку бийиктиктен төмөн жакта да кездешет [2, 38].

Жашаган аймактары. Деңиз деңгээлинен 1300 м ден тартып 3000 м ге чейин тоолордун ортонку жана жогорку алкактарына чейин жетет. Анча бийик эмес чөлдүү тоолор, бийик кыркалардын кургак жерлери, дарыялардын жээгиндеги каньондор, токойлор, суу жээк токойлор, аралашма карагай токойлор, зоокалар жана жарлар.

Саны. Жалпы саны белгисиз. Сейрек кездешчү түр, анын саны бардык жерлерде азайып бара жатат.

Жашоо тиричилиги (жашоо циклдари). Отуруктуу жана көчмөн куш, моногам, уялык консерватизми жакшы өрчүгөн. Марттын аягында апрелдин башында 3-5 жумуртка тууйт, аны 33-35 күндүн ичинде басып чыгарат [2,3].

Чектөөчү факторлор. Адамдын тиричилигинин натыйжасында жашаган жерлери деградация болууда. Сатуу максатына ылайык уяларынан балапандарын алуу. Келгин мезгилинде аны кармоо, ЛЭП зымдарына урунуп өлүмгө дуушар болушу.

Көбөйтүү (колдо багуу). 1979-жылы СССР АЧМ тиешелүү Кыргыз мамлекеттик мергенчилик ишканада көбөйтүшкөн [2].

Уюштурулган коргоо аракеттери. СССРдин Кызыл китебине киргизилген (1984). «Жапайы фаунанын жана флоранын жоголуп бара жаткан түрлөрдү соода-сатык кылуу боюнча эларалык конвенциясынын» 2-тиркемесине киргизилген [2]. Республиканын коруктарында коргоого алынган.

Коргоо үчүн зарыл аракеттер. Уялоочу жерлерин таап, коргоосун күчөтүү. Ителгилерди кармоого тыюу салуу, негизги уялоочу жерлерине ӨКЖА түзүү. Кыргызстандагы популяциясынын абалын жана жалпы санын аныктап билүү. Көбөйтүш үчүн питомникти уюштуруу.

Балобан

Falco cherrug J.E. Gray, 1834

Статус: IV категория, *Endangered*, EN, A2bcd+3bcd. Численность вида за последние 5 лет в Кыргызстане резко сократилась, и он оказался под угрозой исчезновения. Один из 10 видов рода в фауне Кыргызстана. На пролете и зимой бывает номинативный подвид *F.c. cherrug* J.E. Gray, 1834. Остальные подвиды оседлые: *F.c. milvipes* Jerdon, 1871, *F.c. coatsi* Dementiev, 1945, *F.c. hendersoni* Hume, 1871 [35, 36].

Распространение общее и в стране. Лесостепная, степная и пустынная зона Евразии от Низовий Дуная на западе до Большого Хингана на востоке. Северная Африка [37]. В Кыргызстане гнездится исключительно в горной части страны, причем на высоте не менее 1300-1500 м. В вертикальном направлении идет до 3000 метров. Во время охоты он появляется и в ниже лежащих местностях [2, 38].

Места обитания. Средний и верхний пояс гор, от 1300 до 3000 м. н. у. м. Невысокие пустынные горы и сухие предгорья крупных хребтов, каньоны рек, чинки, тугаи, пойменные леса, смешанные ельники, скалы и обрывы.

Численность. Общая численность не установлена. Редкий вид, численность повсеместно снижается.

Образ жизни (жизненные циклы). Оседлая кочующая птица, моногамна с выраженным гнездовым консерватизмом. Кладка начинается в конце марта начале апреля, самка откладывает 3-5 яиц, птенцы вылупляются через 33-35 дней [2,3].

Лимитирующие факторы. Деграция местообитаний в результате хозяйственной деятельности человека. Разорение гнезд путем изъятия птенцов с целью продажи. Отлов. Гибель на опорах ЛЭП.

Разведение (содержание в неволе). Успешно разводили в Кыргызском госохотхозяйстве МСХ СССР в 1979 [2].

Меры охраны существующие. Занесен в Красную книгу СССР (1984 г.) [39]. Внесен в Приложение 2 “Конвенции о международной торговле видами дикой фауны и флоры, находящимися под угрозой исчезновения” [3]. Охраняется в заповедниках республики.

Меры охраны рекомендуемые. Выявить места гнездования и усилить их охрану. Запретить отлов соколов создать сеть ООПТ в местах основных гнездовий. Выяснить общую численность и состояние популяции в Кыргызстане. Создать питомник по разведению в неволе.

Saker Falcon

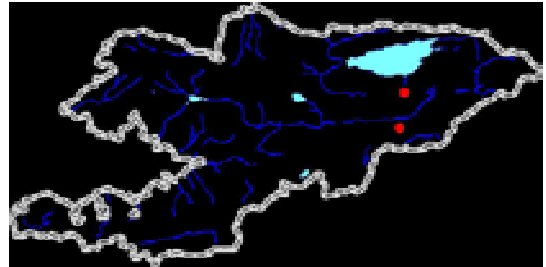
Falco cherrug J.E. Gray, 1834, ssp. *cherrug* J.E. Gray, 1834,
milvipes Jerdon, 1871, *coatsi* Dementiev, 1945,
hendersoni Hume, 1871

Status: IV category, *Endangered*, EN, A2bcd+3bcd. There are 4 subspecies occurring in Kyrgyzstan. The nominative subspecies is migrating and wintering one, the rest subspecies are resident. The numbers drastically reduced during last years. One of the 10 species of the *Falco* genera, which occur in Kyrgyzstan. Breeds in Kyrgyzstan only in mountains from 1,300 up to 3,000 m (4,200-9,800 feet) above sea level. May hunt in lowlands. Exact number is unknown. Numbers are continuously declining. Resident and monogamy bird, lays 3-5 eggs at the end of March beginning of April, incubation period is 33-35 days. Limiting factors are suitable habitats degradation, requisition of juveniles from the nests for smuggling purposes. Successfully bred in Kyrgyz state hunting unit in 1979. Included into Red Book of USSR in 1984. It is recommended to create protected areas around identified nests, get baseline data, breed Saker Falcon in captivity.

Шумкар

Falco rusticolus Linnaeus, 1758

Шумкар сымалдар – **Falconiformes** – Соколообразные
Шумкарлар – **Falconiformes** – Соколообразные

Статусу: VII категория, *Least Concern*. Кыргызстанда сейрек кездешкен түр. Кыргызстандын фаунасынын бир уруусунун 10 түрдүн бирөө. *F.r.intermedius* Gloger, 1834 түрчөсү кездешүүдө.

Жалпы жана өлкөдө таралышы. Кольск жарым аралынан тартып Чукотка жарым аралына чейин. Түндүк Американын арктикалык райондору. Кыргызстанда республиканын түндүк жагында Ысыккөлдө жана Чүй өрөөнүндө учураганы белгилүү [62].

Жашаган аймактары. Зоокалуу деңиз жээктери, тундра дарыялардын жээктери жана түндүк токой зонасы. Кыргызстанда бийик тоолуу райондор жана өрөөндөрдүн тоо этектери.

Саны. Кыргызстанда саны белгисиз. 2002-жылы ноябрда Нарын областына Байбиче тоосунун капчыгайында бир особь гана катталган.

Чектөөчү факторлор. Уяларын талкалоо, аңчылык үчүн аны кармоо.

Жашоо тиричилиги (жашоо циклдари). Кышында кыштан үчүн учуп келет. Апрель-май айларында уялайт, уясында 3-5 жумуртка, аны 28-30 күндө басып чыгарат. 46-49 күндүн ичинде балапандары учууга жарап калат [38].

Көбөйтүү (колдо багуу). Маалымат жок.

Уюштурулган коргоо аракеттери. СССРдин Кызыл китебине киргизилген (1984). Кыргызстанда коргоо үчүн атайын чаралар колдонулган эмес.

Коргоо үчүн зарыл аракеттер. Эл арасына жырткыч куштарды коргоо үчүн пропаганда жүргүзүү. Кыргызстанда уялоочу жерлерин таап, коргоону уюштуруу. Колго кармап көбөйтүү ыкмаларын иштеп чыгуу.

Кречет

Falco rusticolus Linnaeus, 1758

Статус: VII категория, *Least Concern*. Один из 10 видов рода в фауне Кыргызстана. В списке IUCN по Кыргызстану отсутствует [1]. В стране встречается подвид *Falco rusticolus intermedius* Gloger, 1834.

Распространение общее и в стране. От Кольского п-ва до Чукотского п-ва. Арктические районы Северной Америки. В Кыргызстане кречеты отмечались в северной части республики в Прииссыккулье и Чуйской долине [62].

Места обитания. Скалистые морские берега и берега рек в тундре и на севере лесной зоны. В Кыргызстане высокогорные районы и предгорные долины.

Численность. В Кыргызстане неизвестна. В 2002 году ноябре один кречет встречен в ущелье Байбиче-Тоо Нарынской области.

Образ жизни (жизненные циклы). В отдельные зимы прилетает на зимовку. Гнездится в апреле-мае, в кладке 3-5 яиц, насиживание продолжается 28-30 дней. Птенцы поднимаются на крыло в возрасте 46-49 дней [38].

Лимитирующие факторы. Разорение гнезд, отлов для соколиной охоты.

Разведение (содержание в неволе). Сведений нет.

Меры охраны существующие. Занесен в Красную книгу СССР [39]. В Кыргызстане специальных мер по охране не предпринимались.

Меры охраны рекомендуемые. Пропаганда среди населения необходимости охраны хищных птиц. Выявить места гнездования в Кыргызстане, организовать охрану. Необходимо разработать методы по разведению в неволе.

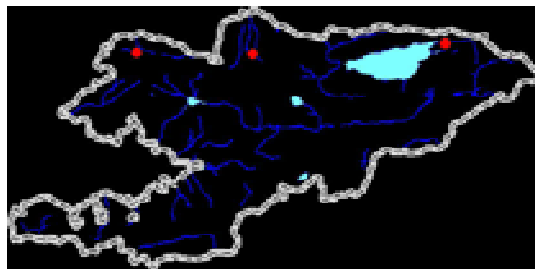
Gyrfalcon

Falco rusticolus Linnaeus, 1758, ssp. *intermedius* Gloger, 1834

Status: VII category, *Least Concern*. Seen in Chu Valley and Issyk-Kul, Naryn Regions. No data on numbers are reported. Only one bird was observed in Baibiche Gorge of Naryn Region. Rare winter visitor. Nests in April-May, lays 3-5 eggs, and incubates for 28-30 days. Juveniles leave nest in 46-49 days. Limiting factor is capture for falcon hunting purposes, nest destruction is another one. No data on captivity holding. Included into USSR Red Book of 1984, special protecting measures in Kyrgyzstan were not undertaken. It is proposed to conduct public awareness campaigns, identify possible nesting sites and organize protection of those nests.

Бахарин ылаачыны *Falco peregrinus* Tunstall, 1771

Шумкар сымалдар – *Falconiformes* – Соколообразные
Шумкарлар – *Falconiformes* – Соколообразные

Статусу: VII категория, *Least Concern*, LC Жок болуп бара жаткан түр. Кыргызстандын фаунасында бир уруунун 10 түрүнөн бири. *F.p.peregrinus* Tunstall, 1771 жана *F.p. calidus* Latham, 1790 түрчөлөр миграциялат [35, 36].

Жалпы жана өлкөдө таралышы. Космополит, бүткүл жер шаары боюнча таралган [63]. Кыргызстанда уялоо мезгилинде табылган эмес [38] бүткүл территорияларда миграция (көчүү) учурунда кездешет, бирок сейрек. Айрым особдору кыштоого калышат.

Жашаган аймактары. Эң түркүн жерлер: тоолор, токой жана талаалар [23].

Саны. Республикада чыныгы саны аныкталган эмес. Саны бардык жерлерде аз.

Жашоо тиричилиги (жашоо циклдари). Келгин куш. Бак-дарактарда, зоолордогу башка куштардын уяларын ээлейт. Уясында 3-4 жумуртка, аны 29-35 күндүн ичинде басып чыгарат [3]. Майда жана орточо куштар менен азыктанат, ошондой эле азык рационунда майда кемирүүчүлөр кирет.

Чектөөчү факторлор. Миграция (көчүү) учурунда браконьерлик кылуу. Түздөн-түз кыруу, тынчын алуу, азык базасынын начарлашы.

Көбөйтүү (колдо багуу). Маалымат жок.

Уюштурулган коргоо аракеттери. СССРдин Кызыл китебине киргизилген. Кыргызстандын Кызыл китебине киргизилген. «Жапайы фаунанын жана флоранын жоголуп бара жаткан түрлөрүн соода-сатык кылуу боюнча эларалык конвенциясынын» 2-тиркемесине киргизилген [2]. Республиканын коруктарында коргоого алынган.

Коргоо үчүн зарыл аракеттер. Эл арасына жырткыч куштарды коргоо боюнча пропагандалоо жүргүзүү. Колго багып, көбөйтүү үчүн питомниктердин уюштуруу.

Сапсан

Falco peregrinus Tunstall, 1771

Статус: VII категория, *Least Concern, LC*. Один из 10 видов рода в фауне Кыргызстана, подвиды *F. p. peregrinus* Tunstall, 1771 и *F. p. calidus* Latham, 1790 [35, 36].

Распространение общее и в стране. Космополит, распространен по всему земному шару [63]. В Кыргызстане на гнездовании не найден [38], встречается во время миграции по всей территории, но всюду редок, некоторые особи остаются на зимовку.

Места обитания. Очень разнообразны, в том числе лесостепи и горы [23].

Численность. Достоверная численность в республике не установлена.

Образ жизни (жизненные циклы). Пролетная птица. Занимает чужие гнезда на деревьях и скалах. Кладка состоит из 3-4 яиц. Продолжительность насиживания 29-35 дней [23]. Питается преимущественно птицами средней и мелкой величины, также в рацион питания входят мелкие грызуны.

Лимитирующие факторы. Отлов браконьерами во время миграции. Фактор беспокойства, прямое уничтожение. Ухудшение кормовой базы.

Разведение (содержание в неволе). Сведений нет.

Меры охраны существующие. Как вид, находящийся под угрозой исчезновения, был занесен в Красную книгу СССР [39]. Включен в Красную книгу Кыргызстана. Внесен в Приложение 2 “Конвенции о международной торговле видами дикой фауны и флоры, находящимися под угрозой исчезновения” [3]. Охраняется в заповедниках республики.

Меры охраны рекомендуемые. Пропаганда среди населения об охране хищных птиц. Организация питомника по разведению в неволе.

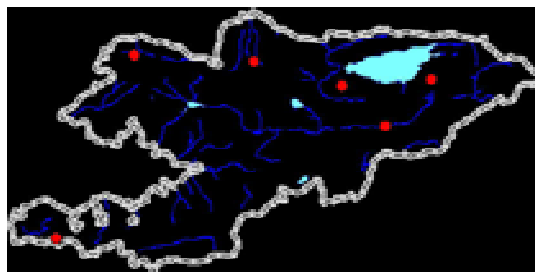
Peregrine Falcon

Falco peregrinus Tunstall, 1771, ssp. *peregrinus* Tunstall, 1771,
calidus Latham, 1790

Status: VII category, *Least Concern, LC*. Migrates and winters in Kyrgyzstan in rare occasions. No exact data on numbers, although occurs throughout the country. Usually, lays 3-4 eggs, incubates for 29-35 days. Uses small and medium-sized birds, small rodents for food. Capture by smugglers during migration is a major threat. Included into Kyrgyz Red Book of 1985. It is recommended to increase public awareness of the bird, create nursery to breed Peregrine Falcon and re-introduce.

Шахин

Falco peregrinoides Temminck, 1829

Шумкар сымалдар – *Falconiformes* – Соколообразные

Шумкарлар – *Falconiformes* – Соколообразные

Статусу: III категория, *Critically Endangered*, CR: R. Жоголуп бара жаткан түр. Кыргызстандын фаунасынын бир уруусунун 10 түрүнүн бири. *F.p.babilonicus* P.L. Sclater, 1861 түрчөсү кездешүүдө.

Жалпы жана өлкөдө таралышы. Түндүк Африканын, Алдынкы, Ортонку жана Борбордук Азиянын тоолору [23]. Кыргызстанда Алай менен Тяньшанда кездешет [2, 38].

Жашаган аймактары. Тоо этектери, аска зоолор менен чополуу жарлар жана тоолордун ортонку алкактары [5,4]. Ысыккөл менен Сөңкөлдү курчап турган тоолордо уялоо учурунда табылган. Нарын, Кыргыз жана Алай тоо кыркаларында, ошондой эле Талас Алатоосунда табылган [2].

Саны. Республиканын территориясында болжол менен 10 жуп куш уялайт.

Чектөөчү факторлор. Уяларын талкалоо, мүнүшкөрлөрдүн (мергенчилердин) кармашы, тынчын алуу факторлору.

Жашоо тиричилиги (жашоо циклдари). Туруктуу жупту түзүү, уясын бир нече жыл катары менен пайдаланат. Февралдын экинчи жарымында уясына 2-5 жумуртка тууйт, аны 33 күндө басып чыгарат. 43 күндөн кийин балапандары уясын таштайт. Абада гана жемин кармап жейт [23].

Көбөйтүү (колдо багуу). Питомниктерде багылып көбөйүшөт [23].

Уюштурулган коргоо аракеттери. Кыргызстандын Кызыл китебине киргизилген. «Жапайы фаунанын жана флоранын жоголуп бара жаткан түрлөрүн соода-сатык кылуу боюнча эларалык конвенциясынын» 1-тиркемесине киргизилген. Республиканын коруктарында коргоого алынган [3].

Коргоо үчүн зарыл аракеттер. Эл арасына жырткыч куштарды коргоо боюнча пропагандалоо же түшүндүрүү иштерин жүргүзүү. Уялоочу жерлерде коруктарды уюштуруу. Уялоочу жерлерин кайтаруу, санынын аз болушун аныктоочу факторлорду аныктап чыгуу.

Рыжеголовый сокол*Falco pelegrinoides* Temminck, 1829

Статус: III категория, *Critically Endangered*, CR: R. Кыргызские орнитологи считают, что данный вид находящийся под угрозой исчезновения в пределах Кыргызстана, необходимо пересмотреть существующий статус вида в списке IUCN [1]. Один из 10 видов рода в фауне Кыргызстана, обитает подвид *F. p. babylonicus* P.L. Sclater, 1861.

Распространение общее и в стране. Горы Северной Африки, Передней, Средней и Центральной Азии [23]. В Кыргызстане обитает в Алае и Тянь-Шане [2, 38].

Места обитания. Скалы и глинистые обрывы в пустынных предгорьях и среднем поясе гор [2, 38]. Найден на гнездовании в горах окружающий Иссык-Куль и Сон-Куль, по Нарыну, в Киргизском и Алайском хребтах, также по Таласскому Ала-Тоо [2].

Численность. На территории республики гнездится приблизительно 10 пар.

Образ жизни (жизненные циклы). Образует постоянные пары, гнездо используется несколько лет подряд. Кладка из 2-5 яиц во второй половине февраля [2]. Продолжительность насиживания составляет около 33 дней, птенцы покидают гнезда через 43 дня после вылупления. Охотятся только в воздухе [23].

Лимитирующие факторы. Разорение гнезд, отлов охотниками любителями. Фактор беспокойства.

Разведение (содержание в неволе). Содержатся в питомниках и размножаются [23].

Меры охраны существующие. Включен Красную книгу Кыргызстана. Внесен в Приложение 1 “Конвенции о международной торговле видами дикой фауны и флоры, находящимися под угрозой исчезновения”. Охраняется в заповедниках республики [3].

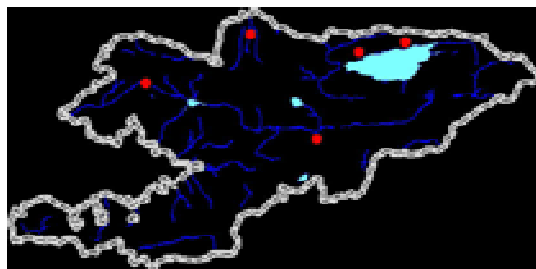
Меры охраны рекомендуемые. Необходимо провести работу с IUCN по вопросу изменения статуса рыжеголового сокола в списках IUCN. Разъяснительная работа среди населения о необходимости охраны хищных птиц. Создание заповедников в местах гнездовий. Усилить охрану выявленных мест гнездования. Выявление факторов, определяющих их крайне низкую численность.

Barbary Falcon*Falco pelegrinoides* Temminck, 1829, ssp. *babilonicus* P.L. Sclater, 1861

Status: III category, *Critically Endangered*, CR: R. Kyrgyz ornithologists are keen to reconsider the current status of Barbary Falcon in IUCN list. It prefers rocks and clay precipices in the midlands. Breeds in the mountains around Issyk-Kul and Song-Kul lakes, along Naryn River, in Kyrgyz, Talas and Alai mountain ridges. It is estimated; up to 10 breeding pairs occur in Kyrgyzstan. Lays 2-5 eggs in late February, incubates for 33 days. Juveniles leave nests in 43 days. Lives largely on birds like ducks, partridges, pigeons, etc., prey only in air. Captured by smugglers during nesting season is major threat. Included into Kyrgyz Red Book of 1985. It is recommended to establish protected areas around nesting sites.

Балыкчы кушу

Pandion haliaetus (Linnaeus, 1758)

Шумкар сымалдар – **Falconiformes** – Соколообразные
Балыкчы куштар – **Pandionidae** – Скопиные

Статусу. VII категория, *Least Concern, LC*. Бул түр Кыргызстанда жок болуп бара жаткандарга кирет. Канаттуулардын дүйнөлүк фаунасындагы бир типтеги тукум менен уруусундагы өкүлү. *P.h.haliaetus* (Linnaeus, 1758) түрчөсү кездешүүдө.

Жалпы жана өлкөдө таралышы. КМШнын Батыш чек арасынан тартып Камчатка, Сахалин жана түштүк Курил аралдарына чейин. Кольск жарым аралынын түндүгүндө, ал эми батыш тарапта бир гана Алдандын ортосуна чейин. КМШдан сырткары Батыш Европада, Түндүк жана Борбордук Америкада, Азияда, Гималайдын түндүк жагына чейин, Африкада, Түштүк Азияда кездешет. Республиканын территориясында Чүй өрөөнүндөгү көлмөлөрдө көчүү (миграция) мезгилинде кездешет. 1949-, 1952-жылдары Бишкек шаарынын четинде кездешкени жана 2002-жылы көрсөтүлгөн [62]. Ошондой эле Ысыккөлдө бир нече жолу негизинен түндүк жээктеринде болгону көрсөтүлгөн. 1956-жылы Койсары айылында, 1957-жылы Ананьево, Түп айылдарында; 1956-1957-жылы Атбашы суусунун сол жээктеринде. 1956-1957-жылдары бирин-серин жуптары уя салуу мезгилинде Ортоөрүктү айылында кездешкен. Ысыккөлдө уя салуусу мүмкүн. 1954-жылы Сарычелектин аймагында эки уясы табылган.

Жашаган аймактары. Балыктарга бай жана жээги токойлуу тунук көлмөлөр.

Саны. Кыргызстандын шарттарында анын саны изилденген эмес. Республиканын бүт территориясында аз санда болот.

Жашоо тиричилиги (жашоо циклдари). Март-апрелдин аяк ченинде учуп келет. Апрельдин аягында - майдын башында жумуртка тууйт. Уясында 2-3 жумуртканы 34-40 күнгө чейин басып чыгарат. Учуп кетиши августун үчүнчү декадасынан тартып октябрга чейин созулат.

Чектөөчү факторлор. Жашаган көлмөлөрдү чарбалыкка багыттап өздөштүрүү, бак-дарактарды кыйып жоготуу, балыктардын запасын азайтуу. Ошондой эле уяларын кырып, бузуп жоготуу, уя салуу мезгилинде алардын тынчын алуу.

Көбөйтүү (колдо багуу). Маалымат жок.

Уюштурулган коргоо аракеттери. Республиканын территориясында кармоого тыюу салынган. Коруктардын территориясында коргоого алынган [3].

Коргоо үчүн зарыл аракеттер. Санын эсепке алуу, уялоочу жерлерин коргоо үчүн эсепке алуу. Түрдү сактоо үчүн пропаганда жасоо. Биологиясын тактап, терең изилдөө, уя салуучу жерлерге жасалма уяларды салып аны кыныктыруу.

Скопа

Pandion haliaetus (Linnaeus, 1758)

Статус: VII категория, *Least Concern, LC*. Представитель монотипического семейства и рода в мировой фауне птиц. В Кыргызстане мигрирует номинативный подвид *P.h. haliaetus* (Linnaeus, 1758).

Распространение общее и в стране. От западных границ распространена до Камчатки, Сахалина и южных Курильских о-вов. На север на Кольском п-ове, на востоке же отмечена только на среднем течении Алдана. За пределами СНГ встречается в Западной Европе, Северной и Центральной Америке, Азии на юг до Гималаев, Африка, Южная Азия. На территории Республики встречается во время миграции на водоемах в Чуйской долине окрестностях г. Бишкека были зафиксированы встречи 1949, 1952, и в 2002 гг. [62]. Также отмечались неоднократные встречи на оз. Иссык-Куль в основном на северном побережье с. Койсары, в 1956 г, с. Ананьево, с. Тюп, в 1957 г., были отмечены встречи по левобережью р. Атбашы в 1957 г. Отдельные пары встречены в гнездовое время у села Средние Урюкты в 1956-1957 гг. Возможно гнездование на Иссык-Куле. Кроме того, были обнаружены в районе Сары-Челека два гнезда в 1955 г.

Места обитания. Прозрачные водоёмы, богатые рыбой и облесенными берегами.

Численность. В условиях Кыргызстана численность её не изучена. Малочисленна на всей территории Республики.

Образ жизни (жизненные циклы). Прилетает в конце марта-апреля. Откладка яиц в конце апреля – начале мая. В кладке 2-3 яйца. Насиживание длится 34-40 дней. Пролет длится с третьей декады августа по октябрь.

Лимитирующие факторы. Хозяйственное освоение водоёмов, вырубка лесов сокращение рыбных запасов. Разорение гнезд, прямое уничтожение, фактор беспокойства.

Разведение (содержание в неволе). Сведений нет.

Меры охраны существующие. На территории Республики добыча запрещена. Охраняется на территории заповедников [3].

Меры охраны рекомендуемые. Организовать учет численности, уточнить места гнездований с целью их охраны. Пропагандировать охрану вида. Тщательно изучить биологию, в местах гнездовий привлекать в искусственные гнездовья.

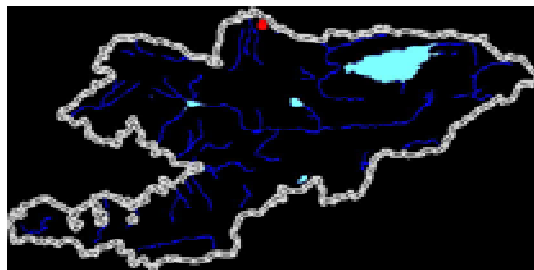
Osprey

Pandion haliaetus (Linnaeus, 1758), ssp. haliaetus (Linnaeus, 1758)

Status: VII category, *Least Concern, LC*. Migrates in Chu Valley and Issyk-Kul oblast, along Atbashy River. Few pairs were observed during nesting time near Orto Yryukty Village in eastern part of the Issyk-Kul oblast, probably, the species nests near the lake. Besides, 2 nests were recorded next to Sary-Chelek Lake in the south. Prefers clean lakes and ponds with fish and trees along the shores. Exact numbers are unknown. Arrives in March-April, lays 2-3 eggs at the end of April-beginning of May, and incubates 34-40 days. Autumn migration starts from third decade of August till October. Increased economical development of fishy lakes and ponds, felling trees, reduction of fish numbers, destruction of nests are major limiting factors. No data on holding in captivity. It is recommended to identify nests' sites, density of the species, conduct public education, make artificial nests to attract Osprey to nest.

Узункуйруктуу суубүркүт *Haliaeetus leucoryphus* (Pallas, 1771)

Шумкар сымалдар – **Falconiformes** – Соколообразные
Карчыгалар – **Accipitridae** – Ястребиные

Статусу: *V категория, Vulnerable, VU, C1*. Жок болуп бара жаткан түрдүн бири. Дүйнөлүк фаунанын суу бүркүттөрүнүн 8 түрдүн бир түрү жана Кыргызстандын фаунасынын 2 түрдөн бирөө. Монотиптүү түр.

Жалпы жана өлкөдө таралышы. Каспий деңизинен Байкалга чейин. Кавказда, Орто Азия жана Индияда кыштайт. Кыргызстанда сейрек кездешкен куш [2].

Саны. Атайын саны эсепке алынган эмес, ошондуктан азыркы убакка чейин так маалымат жок.

Жашаган аймактары. Жекен өскөн көлмөлөр, теректүү-талдуу токойлор жайгашкан дарыялардын жээктери.

Жашоо тиричилиги (жашоо циклдари). Кышында гана келүүчү келгин куш.

Чектөөчү факторлор. Түздөн-түз кыруу, уяларын талкалоо, жашоого жагымдуу жерлерин кыскартуу.

Көбөйтүү (колдо багуу). Маалымат жок.

Уюштурулган коргоо аракеттери. СССРдин Кызыл китебине киргизилген (1984) [39]. «Жапайы фаунанын жана флоранын жоголуп бара жаткан түрлөрдү соода-сатык кылуу боюнча эларалык конвенциясынын» 2-тиркемесине киргизилген [3]. Кыргызстанда коргоого алынган территориялар жок.

Коргоо үчүн зарыл аракеттер. Кыштоочу жерлерин кайтаруу. Массалык маалымат каражаттары аркылуу түрдү сактап калыш үчүн пропаганда жүргүзүү. Колго кармап көбөйтүш үчүн питомник уюштуруу. Кыштаган жерлеринде чыныгы санын далилдеп, жем менен камсыз кылууну уюштуруу. Чектөөчү факторлорду изилдөө.

Орлан долгохвост

Haliaeetus leucoryphus (Pallas, 1771)

Статус: *V категория, Vulnerable, VU, CI*. Вид, находящийся под угрозой исчезновения. Один из восьми видов орланов в мировой фауне и один из двух видов в фауне Кыргызстана. Монотипичный вид.

Распространение общее и в стране. От Каспийского моря до Забайкалья. Зимует на Кавказе, Средней Азии и Индии. В Кыргызстане редкая пролетная и зимующая птица [2].

Места обитания. Водоемы с тростниковыми займищами, поймы рек с тополево-ивовыми лесами.

Численность. Специальных учетных работ не проводилось, и до настоящего времени нет достоверных данных.

Образ жизни (жизненные циклы). Пролетает и пребывает в зимнее время. Но имеются литературные сведения об обитании орлана в летнее время [2].

Лимитирующие факторы. Прямое уничтожение, сокращение пригодных мест обитания.

Разведение (содержание в неволе). Сведений нет.

Меры охраны существующие. Занесен Красную книгу СССР (1984 г.) [39]. Внесен в Приложение 2 “Конвенции о международной торговле видами дикой фауны и флоры, находящимися под угрозой исчезновения” [3]. В Кыргызстане охраняемых территорий нет.

Меры охраны рекомендуемые. Охрана мест зимовки. Пропаганда охраны вида средствами массовой информации. Организация питомника по разведению в неволе. Определить действительную численность на местах зимовок и организовать подкормку. Изучить лимитирующие факторы.

Pallas's Fish Eagle

Haliaeetus leucoryphus (Pallas, 1771)

Status: *V category, Vulnerable, VU, CI*. One of the two species of *Haliaeetus* genera in Kyrgyzstan. Monotypic species. Rare migrating and wintering bird in Kyrgyzstan. Although there are old data on Pallas's Fish Eagle occurrence during nesting time in Issyk-Kul oblast. Prefers lakes and rivers with dense reeds, forests. No exact data on numbers are reported. Limiting factors: direct game shooting, reduction of suitable habitats. Included into USSR Red Book of 1984. It is recommended to protect winter roosting sites, increase public awareness, to feed them during winter time, organize nursery for breeding and re-introduction purposes.